

ORIGINAL ARTICLE**Spatial Analysis of Urban Living Environment Quality in the Districts of Mashhad Metropolis****Seyyed Mehdi Moussakazemi¹, Mostafa Taleshi², Hossein Rahimi³, Masoud Tofigi³, Ali Hamed Mogadam⁴**

1. Associate Professor, Department of Geography, Payam e noor University, Tehran, Iran.

2. Professor, Department of Geography, Payam e noor University, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Geography, Payam e Noor University, Tehran, Iran.

4. Ph.D. Student in Geography and Urban Planning, Payam e Noor University, Tehran, Iran.

Correspondence

Seyyed Mehdi Moussakazemi
Email: moosa_ka@pnu.ac.ir

Received: 12/Dec/2024

Accepted: 02/Jun/2025

How to cite

Moussakazemi, S.M.; Taleshi, M.; Rahimi, H.; Tofigi, M.; Hamed Mogadam, A. (2025). Spatial Analysis of Urban Living Environment Quality in the Districts of Mashhad Metropolis, *Physical Social Planning*, 10 (1), 37, 47-64. (DOI: [10.30473/psp.2025.73026.2750](https://doi.org/10.30473/psp.2025.73026.2750))

ABSTRACT

Cities are experiencing unprecedented growth, creating major challenges for national and local policymakers in terms of the quality of the urban living environment. These challenges are particularly critical for urban planners and decision-makers. This study addresses the question of the current status of urban living environment quality in the districts of Mashhad metropolis. Using a descriptive-analytical approach combined with field surveys and expert questionnaires, the key components of urban quality of life were prioritized across three selected districts (and three neighborhoods within each district). Subsequently, the quality of urban life was assessed through a survey of Mashhad's residents. The findings indicate that the quality-of-life indicators in the selected districts and neighborhoods, measured across six domains—physical, economic, transportation, social, institutional, and environmental (according to the study's conceptual model)—are unevenly distributed. These spatial inequalities are reflected in unequal access to essential services such as housing, education, healthcare, transportation, and employment opportunities. As a result, the quality of life of residents, particularly in disadvantaged areas (such as District 5), is significantly affected. Overall, District 1 demonstrates a more favorable living environment compared to Districts 5 and 11. This disparity is also evident in the selected neighborhoods within each district.

Keywords: Spatial Inequality, Quality of Urban Living Environment, Urban Districts, Mashhad Metropolis.

«مقاله پژوهشی»

تحلیل فضایی کیفیت محیط زندگی شهری در مناطق کلان‌شهر مشهد

سیدمهدی موسی کاظمی^۱، مصطفی طالشی^۲، حسین رحیمی^۳، مسعود توفیقی^۴، علی حامدمقدم^۴

چکیده

شهرها با سرعت بی‌سابقه‌ای در حال رشد هستند. این موضوع چالش‌های بزرگی را برای مدیران و سیاست‌گذاران ملی و محلی از لحاظ کیفیت محیط زندگی شهری ایجاد می‌کند. این چالش‌ها به ویژه برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری بسیار اهمیت دارد. این تحقیق با طرح این سوال که کیفیت محیط زندگی شهری در مناطق کلانشهر مشهد چه وضعیتی دارد با روش توصیفی - تحلیلی در ترکیب با روش پیمایش میدانی و نظرسنجی از خبرگان، مؤلفه‌های کلیدی کیفیت زندگی شهری در مناطق (سه منطقه منتخب و سه محله در هر منطقه) را اولویت‌بندی کرده است. در نهایت، با پیمایشی بر روی شهروندان مشهدی، کیفیت زندگی شهری سنجش شده است. شاخص‌های کیفیت محیط شهری مناطق و محله‌های منتخب شهر مشهد در شش حوزه کالبدی، اقتصادی، حمل‌ونقل، اجتماعی، نهادی و زیست محیطی (بر اساس مدل مفهومی تحقیق) نشان می‌دهد که مناطق و محله‌های مختلف کلانشهر مشهد وضعیت یکسان ندارند. این نابرابری‌ها در دسترسی به خدمات اساسی مانند مسکن، آموزش، مراقبت‌های بهداشتی، حمل و نقل و فرصت‌های شغلی خود را نشان می‌دهد و کیفیت زندگی ساکنان، به ویژه در مناطق کم‌برخوردار (منطقه ۵) به طور قابل توجهی تحت تاثیر قرار می‌گیرد. منطقه ۱ به طور کلی، کیفیت محیط زیست مطلوب‌تری را نسبت به دو منطقه دیگر (۵ و ۱۱) نشان می‌دهد. این وضعیت در محله‌های منتخب در هر منطقه هم قابل مشاهده است.

واژه‌های کلیدی

نابرابری فضایی، کیفیت محیط زندگی شهری، مناطق شهری، کلان‌شهر مشهد.

۱. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۲. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۴. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: سیدمهدی موسی کاظمی
رایانامه: moosa_ka@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۲

استناد به این مقاله:

موسی کاظمی، سیدمهدی؛ طالشی، مصطفی؛ رحیمی، حسین؛ توفیقی، مسعود؛ حامدمقدم، علی (۱۴۰۴). تحلیل فضایی کیفیت محیط زندگی شهری در مناطق کلان‌شهر مشهد، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، (۱۰)، ۳۷، ۴۷-۶۴

(DOI: [10.30473/psp.2025.71133.2728](https://doi.org/10.30473/psp.2025.71133.2728))

مقدمه

در قرن بیست و یکم، شهرنشینی با سرعت بی‌سابقه‌ای در حال رشد است و شهرها چالش‌های بزرگی را برای مدیران و سیاست‌گذاران ملی و محلی ایجاد می‌کنند. حکمرانان در سطح محلی نه تنها باید با جمعیت رو به رشد و زیرساخت‌های در حال گسترش برای سازگاری با رشد کنار بیایند، بلکه باید نیازهای در حال تغییر جمعیت موجود خود را برآورده سازند (مارانس^۱ ۲۰۱۵: ۴۷). بعلاوه، بستر شکوفایی اقتصادی، نوآوری اجتماعی و فرهنگی و فرصت‌های بی‌شماری را برای ساکنان خود در شهرها فراهم کند (ساسن^۲ ۲۰۱۸). کیفیت زندگی چالشی جهانی برای قرن بیست و یکم است و همچنین مفهومی چند بعدی و دربرگیرنده جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، جمعیتی و زیست محیطی است. این جنبه‌ها نقش اساسی در وضعیت زندگی مردم در همه‌جا ایفا می‌کنند. کیفیت زندگی یکی از عناصر کلیدی برنامه‌ریزی اجتماعی است که هدف آن ارتقای کیفیت زندگی افراد یک خانواده، ساکنان یک روستا، شهر، منطقه، ایالت و ملت؛ و از طریق کاهش شرایط مضر در یک زمان معین است. در این راستا، رویکرد توسعه پایدار و عدالت زیست محیطی به طور مثبت در حفظ و ارتقای کیفیت زندگی افراد مؤثر خواهد بود. توجه به این موضوع اهمیت مکان، زمان و جامعه (حوزه اصلی جغرافیدانان) در زمینه کیفیت زندگی را مشخص می‌کند (سینها^۳ ۲۰۱۹). یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، تشدید نابرابری‌های فضایی در کیفیت زندگی در مناطق مختلف شهری است. این نابرابری‌ها، که در دسترسی به خدمات اساسی مانند مسکن، آموزش، مراقبت‌های بهداشتی، حمل و نقل و فرصت‌های شغلی خود را نشان می‌دهد، شکاف عمیقی بین ساکنان برخوردار و ساکنان کم‌برخوردار ایجاد کرده است. ساکنان مناطق کم‌برخوردار، به دلیل فقدان امکانات و زیرساخت‌های مناسب، از بسیاری از مزایای زندگی در شهر محروم می‌مانند و در چرخه فقر و محرومیت گرفتار می‌شوند. درک عمیق‌تر از ماهیت و ابعاد این نابرابری‌ها، گامی ضروری برای طراحی و اجرای سیاست‌ها و مداخلات مؤثر برای ارتقای عدالت اجتماعی و برابری در شهرها است. درک قوی از زیست پذیری و محرک‌های آن، امکان ارتقای برابری، رفاه و کیفیت

زندگی را برای ساکنان فراهم می‌کند (بدی و دیگران، ۲۰۲۳: ۱۳۴).

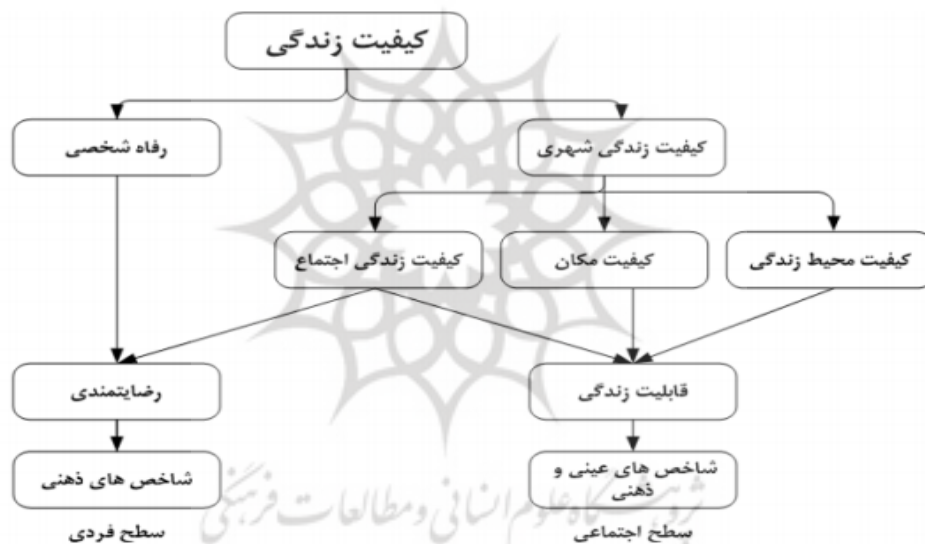
اصطلاح «کیفیت زندگی» شامل یک مفهوم پیچیده و چند بعدی، شامل عناصر مختلفی از جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی است. کیفیت زندگی در کل زندگی یک فرد یکسان نمی‌ماند، و از یک واحد فضایی به دیگری متفاوت است، زیرا هر جنبه از زندگی یک شخص یا افراد همیشه تحت تأثیر محیط قرار می‌گیرد. بررسی کیفیت زندگی مردم یک منطقه می‌تواند در هر سطح فضایی اعم از محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی باشد. همچنین می‌توان آن را در ساختار اجتماعی مانند قومیت، نژاد، قبیله، کاست، مذهب، فرهنگ زبانی، جنسیت، گروه‌های سنی، مقوله‌های اقتصادی و فرهنگی و غیره مورد مطالعه قرار داد (سینها^۳ ۲۰۱۹: ۳). معنای کیفیت محیط زندگی مبتنی بر بستری است که در آن مورد استفاده قرار می‌گیرد. در واقع مفهوم کیفیت محیط زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر تأثیر می‌گیرد. سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روحی روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و چندین متغیر دیگر نظیر آن، شکل مرکب کیفیت محیط زندگی و تغییرات آن را تعیین می‌کند. کیفیت زندگی در محیط شهری احتمالاً احساس خوبی است از ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکانی هویت مکان از قبیل: جغرافیایی، خاطرجمعی و حس تعلق تاریخی (پارفکت و گوردون^۳ ۱۹۹۷). کیفیت زندگی در محیط شهری دربرگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را در برمی‌گیرد. در برخی موارد رضایت اجتماعی نیز نامیده می‌شود (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱: ۵۶).

توجه دانش جغرافیا به کیفیت محیط زندگی و مفاهیم مربوط به آن به اواخر دهه ۱۹۶۰ برمی‌گردد. این به معنای آن نیست که جغرافیای انسانی پیش از آن نسبت به کیفیت زندگی به طور کامل بی‌اعتنا بوده است، بلکه منظور آن است که دل‌مشغولی سنتی جغرافیا به مفاهیمی چون منابع طبیعی، تولید و ویژگی‌های جمعیتی بر هر گونه توجه به مصرف در مفهوم وسیع کلمه مسلط بوده است. دیوید اسمیت اولین جغرافیدانی بود که درباره کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد. این

صاحب نظران مسائل توسعه در رشته‌های مختلف، به نقد و ارزیابی هدف‌های رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته و صنعتی پرداختند و بر اولویت هدف‌های اجتماعی توسعه و کیفیت خدمات و کالاها و مناسب بودن آن‌ها با نیازها و شرایط زندگی مردم تأکید ورزیدند (حاج یوسفی، ۱۳۸۰: ۳۰).

از لحاظ تاریخی، مطالعات کیفیت زندگی به بررسی شاخص‌های عینی منعکس کننده شرایط انسانی مانند داده‌های شغلی، بروز مرگ و میر و عوارض و میزان جرم و جنایت تمایل داشته‌اند. این مطالعات در طول جنبش شاخص‌های اجتماعی در دهه ۱۹۷۰ راه اندازی شد و در "بررسی کیفیت زندگی شهری: نظریه، روش‌ها و تحقیقات تجربی" خلاصه شده است (مارانس و استیمسون، ۲۰۱۱).

جغرافیدان برای بررسی کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی از شاخص‌های اجتماعی ذهنی و مقایسه عینی استفاده کرده است. (جاجرمی و کلکته، ۱۳۸۵، ۷). از دهه ۱۹۶۰ میلادی در بیشتر کشورهای پیشرفته صنعتی به رغم اینکه کالاها، فرآورده‌ها و تسهیلات زندگی مادی به وفور در جامعه تولید می‌شد، جامعه انسانی از لحاظ جنبه‌های بوم‌شناسی، روانشناسی و جامعه‌شناسی با مسائل بزرگی روبه‌رو بود؛ آلودگی‌های زیست‌محیطی، آسیب‌های اجتماعی، نابرابری فرصت‌های زندگی، حاشیه‌ای شدن گروه‌های اجتماعی که امروزه به عناوینی همچون مطرود و محروم شناخته می‌شوند، به ویژه گروه‌های مهاجر، همچنین تحرکات نزولی درون‌شهری بر اثر فقر و ریسک‌های متعدد اجتماعی، فزونی گرفت. از این رو بسیاری از کارشناسان و

شکل ۱. مولفه‌های سازنده کیفیت زندگی (ماخذ: لونت ۲۰۰۶: ۴ به نقل از باقریان و دیگران ۱۴۰۲: ۱۳۴)

یک کل است. این رویکرد معمولاً شامل داده‌هایی است که از طریق روش‌های تحقیق پیمایشی جمع‌آوری شده و با استفاده از تکنیک‌هایی مانند تحلیل رگرسیون یا مدل‌های معادلات ساختاری تحلیل می‌شوند (مارانس ۲۰۱۲: ۱۱). مطالعات در زمینه کیفیت محیط زندگی طی سال‌های اخیر در منابع خارجی و داخلی بسیار مورد توجه بوده است. برخی از مطالعات داخلی در ادامه آورده می‌شود.

پسندیده و دیگران (۱۴۰۰؛ ۱۴۰۲) برای شناسایی و ارزیابی معنا و شاخص‌های کیفیت محیط زندگی مؤثر بر سلامت اجتماعی بر اساس تجربه زیسته ساکنان شهر مشهد، ویژگی‌های

دو رویکرد برای تحقیق در خصوص کیفیت زندگی و کیفیت زندگی وجود دارد؛ اولی شامل نظارت بر کیفیت زندگی / کیفیت زندگی از طریق مجموعه‌ای از شاخص‌ها - معمولاً در طول زمان از داده‌های فضایی جمع‌آوری شده با استفاده از منابع رسمی (مانند سرشماری) - است که گفته می‌شود مربوط به کیفیت زندگی / کیفیت درک شده (مثلاً سطح درآمد خانوار، نرخ جرم و جنایت، سطح آلودگی، هزینه‌های مسکن و غیره) می‌شود. دومی شامل مدل‌سازی روابط بین ویژگی‌های محیط شهری و اندازه‌گیری‌های ارزیابی ذهنی افراد از حوزه‌های کیفیت زندگی، از جمله رضایت آن‌ها از پدیده‌های خاص و از زندگی به عنوان

در ۵ درجه، مورد ارزیابی قرار داده است. جوانبخت و دیگران (۱۳۹۸) برای مدل سازی مکانی-زمانی کیفیت محیط‌زیست مناطق ۳، ۶ و ۱۱ شهر تهران، از داده‌های میدانی مکان مینا و تصاویر ماهواره‌ای برای شاخص‌ها در دو بعد طبیعی و انسان ساخت استفاده کردند. نظم‌فر و دیگران (۱۳۹۷) برای ارزیابی کیفیت محیط زیست سکونتگاه‌های شهری استان اردبیل، پنج مؤلفه زیست‌محیطی (محیط طبیعی، انرژی، محیط اجتماعی، فرهنگی و تفریحی و اشتغال) را در قالب ۳۰ شاخص مورد ارزیابی قرار داده‌اند. آنامرادنژاد و دیگران (۱۳۹۵) در بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی قائم شهر، رابطه معناداری بین برخی از متغیرهای اقتصادی، اجتماعی نظیر میزان تحصیلات، سن و درآمد با رضایتمندی از کیفیت محیط یافته‌اند. همچنین از بین متغیرهای کالبدی و محیطی با رضایتمندی از کیفیت محیط نشان داد که متغیرهای کالبدی (مدت زمان اقامت در محله) با رضایتمندی، رابطه معنی‌داری وجود داشته است. با توجه به پیشینه مطالعاتی، مؤلفه‌ها و شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق منتخب در این تحقیق به ترتیب جدول (۱) است.

جدول ۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های کیفیت محیط زندگی شهری

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
زیست‌محیطی	وضعیت آلودگی‌های صوتی در شهر؛ وضعیت آلودگی‌های هوا در شهر؛ وضعیت آلودگی‌های بصری در شهر؛ وضعیت نظافت و پاکیزگی شهری
کالبدی	وضعیت سیمای شهری؛ فرم؛ هندسه؛ نظم؛ هماهنگی؛ تنوع ابعاد؛ موقعیت و دسترسی‌ها؛ مشکلات و موانع تحرکات؛ وضعیت ایمنی سازه‌های شهری؛ تمرکز زدایی در توزیع خدمات در سطح شهر
نهادی-مدیریتی	سیاست‌های مدیریت شهری برای دستیابی به عدالت؛ خدمات شهری و تاکید بر موضوع دسترسی به خدمات زیربنایی و روبنایی شهر؛ شهر هوشمند
حمل و نقل	وسایل حمل و نقل عمومی؛ وضعیت معابر؛ حجم ترافیک
اجتماعی	میزان امنیت زنان در محله؛ میزان امنیت کودکان در محله؛ میزان اعتماد به همسایگان؛ میزان علاقمندی به محله در بین ساکنان

منبع؛ بدی و دیگران، ۲۰۲۳؛ چن و دیگران، ۲۰۲۳؛ سینه‌ها، ۲۰۱۸؛ مارانس، ۲۰۱۵؛ مارانس و استیمسون، ۲۰۱۱؛ پسندیده و دیگران، ۱۴۰۲؛ محمد ابراهیمی جهرمی و اشونوی نوش‌آبادی، ۱۴۰۱؛ اسدی و دیگران، ۱۳۹۹؛ فصیحی، ۱۳۹۹؛ جوانبخت و دیگران، ۱۳۹۸؛ نظم‌فر و دیگران، ۱۳۹۷.

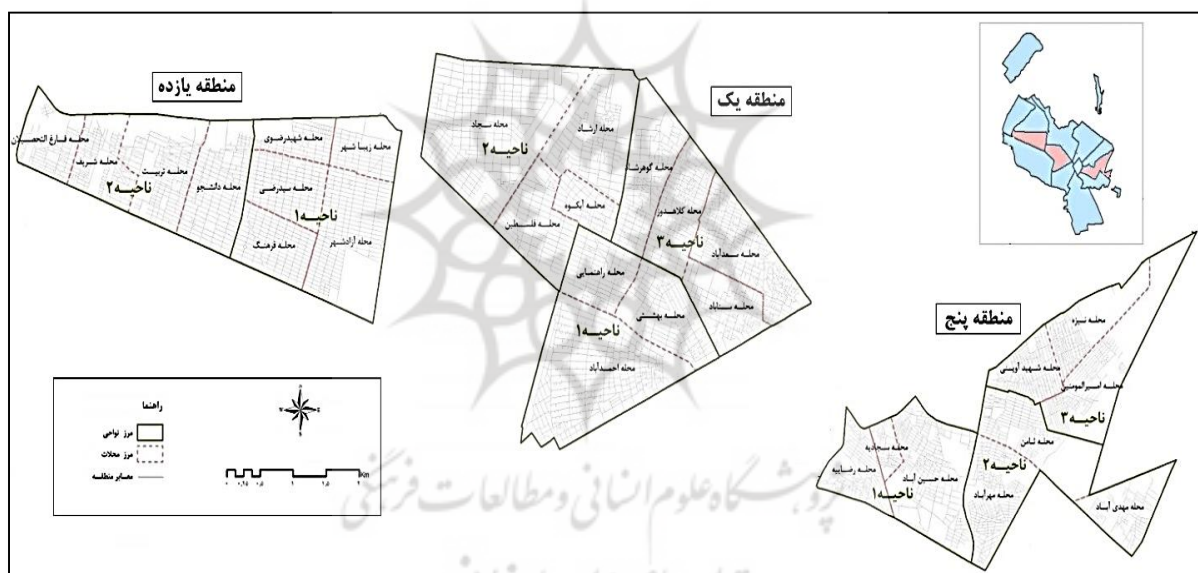
فضایی خانه، ویژگی‌های کالبدی- فضایی محله، ایمنی ساختمان، احساس امنیت، خوانایی محله، احساس تعلق به مکان و کیفیت روابط همسایگی را به عنوان مضامین و تم‌ها در خصوص معنای کیفیت محیط مرتبط با سلامت اجتماعی‌شان بیان کرده‌اند. کوچکی و دیگران (۱۴۰۲) در سنجش رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیطی مجتمع‌های مسکونی پیرامون شهر گرگان، الگوی پنج بعدی فضایی، اجتماعی، عملکردی، مدیریتی و دموگرافیک را به عنوان یکی از مؤثرترین معیارها، برای برآورد رضایت افراد استخراج کرده‌اند. باقریان و دیگران (۱۴۰۲) در تحلیل تفاوت‌های فضایی کیفیت زندگی در بافت‌های شهری نوسهر، با توجه به تفاوت‌های مکانی کیفیت زندگی و نقش شرایط محیط مصنوع در کیفیت زندگی شهروندان، به بررسی تفاوت شاخص‌های کیفیت زندگی میان بافت‌های سه‌گانه (قدیم، میانی و جدید) پرداخته‌اند و بیان نموده‌اند که شناخت کیفیت زندگی در شاخص‌های مختلف می‌تواند به ارائه برنامه‌های موضوعی و موضعی بهتر و کارآمدتر برای ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان این بافت‌ها کمک نماید. محمدابراهیمی جهرمی و اشونوی نوش‌آبادی (۱۴۰۱) در اولویت‌بندی مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت محیط شهری شیراز، بیشترین همبستگی‌ها را بین ویژگی‌های عملکردی (شامل خدمات بهداشتی، تجاری، تفریحی و رفاه اجتماعی) با کالبدی شامل (فضای شهری، دسترسی و حمل‌ونقل، فضاها و بناها) و بعد از آن بین ویژگی‌های محیط‌های مسکونی با کالبدی و سپس ویژگی‌های عملکردی با عوامل محیطی دیده‌اند قاضی میرسعید و دیگران (۱۴۰۰) برای ارزیابی کیفیت زندگی در محله‌های درون شهری سمنان، شاخص‌های عینی، قیمت زمین، دسترسی به مراکز شهری، درآمد و بعد خانوار، میانگین مساحت واحد مسکونی، دسترسی به فضای سبز و حمل‌ونقل عمومی و کیفیت ساخت‌وساز، و شاخص‌های ذهنی، امنیت، احساس تعلق به محله، کیفیت آب، روابط اجتماعی و جذابیت محله را بکار برده‌اند. اسدی و دیگران (۱۳۹۹) در بررسی کیفیت محیط زیست زندگی منطقه ۶ شهر تهران با استفاده از تحلیل چندمعیاره مکانی، معیارهای سبزی‌نگی، دمای سطح زمین، آلودگی هوا، آلودگی صوتی و آسیب‌پذیری ساختمان را مورد استفاده قرار داده‌اند. فصیحی (۱۳۹۹) برای ارزیابی کیفیت محیط زندگی شهری در باقرشهر تهران، ۲۳ سنججه را در قالب شاخص‌های آلودگی، اکولوژیک، زیر ساخت‌ها و امکانات شهری

پرداخته شده است. (شکل ۱). منطقه ۱ به عنوان یکی از مناطق مرکزی و قدیمی شهر مشهد شناخته می‌شود که دارای تراکم جمعیتی بالاست. امکانات و خدمات شهری در این منطقه به دلیل موقعیت مرکزی آن به نسبت قابل توجه است. منطقه ۵ به دلیل رشد و توسعه سریع شهری از مناطق مهم مشهد به شمار می‌آید. در این منطقه تنوعی از امکانات رفاهی، آموزشی و تفریحی وجود دارد که به افزایش کیفیت زندگی ساکنان کمک می‌کند. منطقه ۱۱ از مناطق جدیدتر و در حال توسعه شهر مشهد است. این منطقه به دلیل پروژه‌های عمرانی و زیرساختی جدید، یکی از مناطق رو به رشد شهر محسوب می‌شود و امکانات متعددی در آن در حال افزایش است.

بر اساس جدول (۱) و با توجه به شکل گیری، رشد و گسترش مفهوم کیفیت محیط زندگی در طی نیم قرن اخیر که آن را به مفهومی کلیدی و مهم در عرصه مباحث جهانی و مسائل انسانی تبدیل کرده است، این مقاله با بررسی ابعاد مختلف نابرابری‌های فضایی در کیفیت زندگی شهری، به دنبال یافتن راه‌حلی برای این چالش فزاینده است و به دنبال پاسخ به این سوال خواهیم بود؛ توزیع فضایی شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق شهری کلانشهر مشهد چگونه است؟

داده‌ها و روش کار

محدوده مطالعه در این مقاله مناطق ۱، ۵ و ۱۱ کلان شهر مشهد بوده و به بررسی سطوح مختلف برخورداری در این مناطق

شکل ۱. نقشه محله‌ها و مناطق منتخب کلانشهر مشهد (منبع: شهرداری مشهد ۱۳۹۵)

مرد و ۱۴۳ نفر (۴۷٫۷٪) زن بوده‌اند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ سال بوده است. بیشترین فراوانی در متغیر تحصیلات مربوط به دارندگان مدرک تحصیلی کاردانی و سپس دیپلم، و بیشترین فراوانی در مورد متغیر اشتغال به صاحبان مشاغل آزاد است. ۹۹ نفر (۳۳٪) در واحدهای مسکونی استیجاری و ۲۰۱ نفر (۶۷٪) در واحدهای مسکونی مالک ساکن بوده‌اند. همچنین، ۹۷ درصد پاسخگویان بیش از ۱۰ سال در محله خود سکونت داشته‌اند. برای اطمینان از صحت نتایج، از روش‌های مختلفی برای سنجش روایی و پایایی ابزارها استفاده

در این پژوهش با هدف بررسی دقیق موضوع از روش ترکیبی پیمایش استفاده شد. در گام اول با مرور نظام‌مند تجارب موفق داخلی و خارجی و همچنین نظرسنجی از خبرگان، مؤلفه‌های کلیدی کیفیت زندگی شهری اولویت‌بندی شد. در نهایت، با پیمایشی بر روی شهروندان مشهدی، کیفیت زندگی شهری سنجش شد. ابزار این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بوده و جامعه آماری آن شامل شهروندان مشهدی بوده است. در سه منطقه (منطقه ۱، ۵ و ۱۱ و از هر منطقه سه محله) ۳۰۰ نفر در این مطالعه شرکت کرده‌اند. از این تعداد، ۱۵۷ نفر (۵۲٫۳٪)

نتایج حاصل از نظر پرسش‌شوندگان در خصوص وضعیت کلی شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد نشان می‌دهد که در مناطق منتخب شهر مشهد، حدود ۸۲ درصد وضعیت کلی شاخص‌های کالبدی کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد را مطلوب می‌دانند. حدود ۵۹ درصد وضعیت کلی شاخص‌های اقتصادی کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد را نامطلوب می‌دانند. حدود ۵۶ درصد وضعیت کلی شاخص‌های حمل و نقل کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد را نامطلوب می‌دانند. حدود ۶۶ درصد وضعیت کلی شاخص‌های اجتماعی کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد را نامطلوب می‌دانند. حدود ۵۹ درصد وضعیت کلی شاخص‌های نهادی-مدیریتی کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد را نامطلوب می‌دانند. حدود ۶۵ درصد وضعیت کلی شاخص‌های زیست محیطی کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد را مطلوب می‌دانند.

شده است. ضریب پایایی مطلوب برای پرسشنامه بیش از ۰/۷ است. محاسبه پایانی پرسش‌نامه این تحقیق، ۰/۸۹۶ بوده است که نشان دهنده درجه پایایی مطلوب است (جدول ۲).

جدول ۲. ضریب پایایی آلفای کرونباخ برای پرسشنامه‌های در مناطق منتخب شهر مشهد

Cronbach's Alpha	N of Items
۰/۹۰۶	۳۰

شرح و تفسیر نتایج

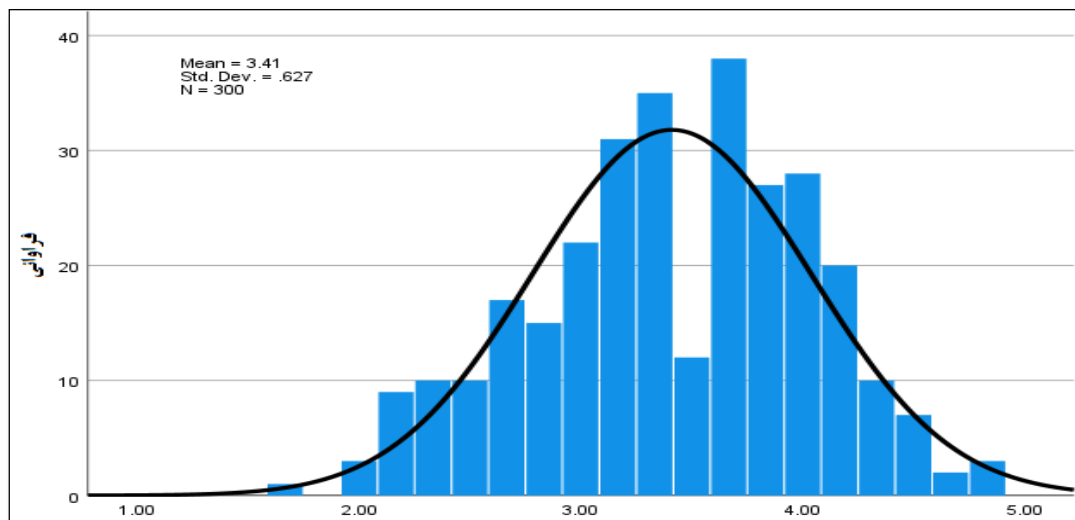
برای بررسی وضعیت شاخص‌های کیفیت محیط شهری مناطق منتخب شهر مشهد با استفاده از پرسشنامه و نظر کارشناسان ۳۲ سوال در شش حوزه کالبدی، اقتصادی، حمل‌ونقل، اجتماعی، نهادی-مدیریتی و زیست‌محیطی بر اساس مبانی نظری تحقیق طراحی شد. نتایج حاصل از این بررسی در شش حوزه در جدول (۳) آورده شده است.

جدول ۳. وضعیت کلی شاخص‌های کیفیت محیط شهر مشهد از نظر پرسش‌شوندگان

شاخص	خیلی نامطلوب (۱)	نامطلوب (۲)	متوسط (۳)	مطلوب (۴)	خیلی مطلوب (۵)	میانگین
کالبدی	۱	۵/۳	۱۱/۷	۵۵/۷	۲۶/۳	۴/۰۱
اقتصادی	۳/۳	۲۰	۳۵/۳	۲۸/۷	۱۲/۷	۳/۲۷
حمل و نقل	۳	۱۸/۳	۳۴/۷	۳۵/۳	۸/۷	۳/۲۸
اجتماعی	۷	۲۲/۳	۳۶/۷	۲۶/۷	۷/۳	۳/۰۵
نهادی-مدیریتی	۷	۲۰/۷	۳۱/۷	۳۶/۳	۴/۳	۳/۱۰
زیست محیطی	۱/۷	۱۱/۳	۲۱/۷	۴۲	۲۳/۳	۳/۷۴
کیفیت محیط در کل	۳/۸۳	۱۶/۳۲	۲۸/۶۳	۳۷/۴۵	۱۳/۷۷	۳/۴۱

وضعیت مطلوب کیفیت محیط شهری در کل در مناطق منتخب شهر مشهد از نظر پرسش‌شوندگان است.

همچنین، همانطور که در شکل (۲) مشاهده می‌شود میانگین شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد ۳/۴۱ با انحراف معیار ۰/۶۲۷ است که نشان دهنده

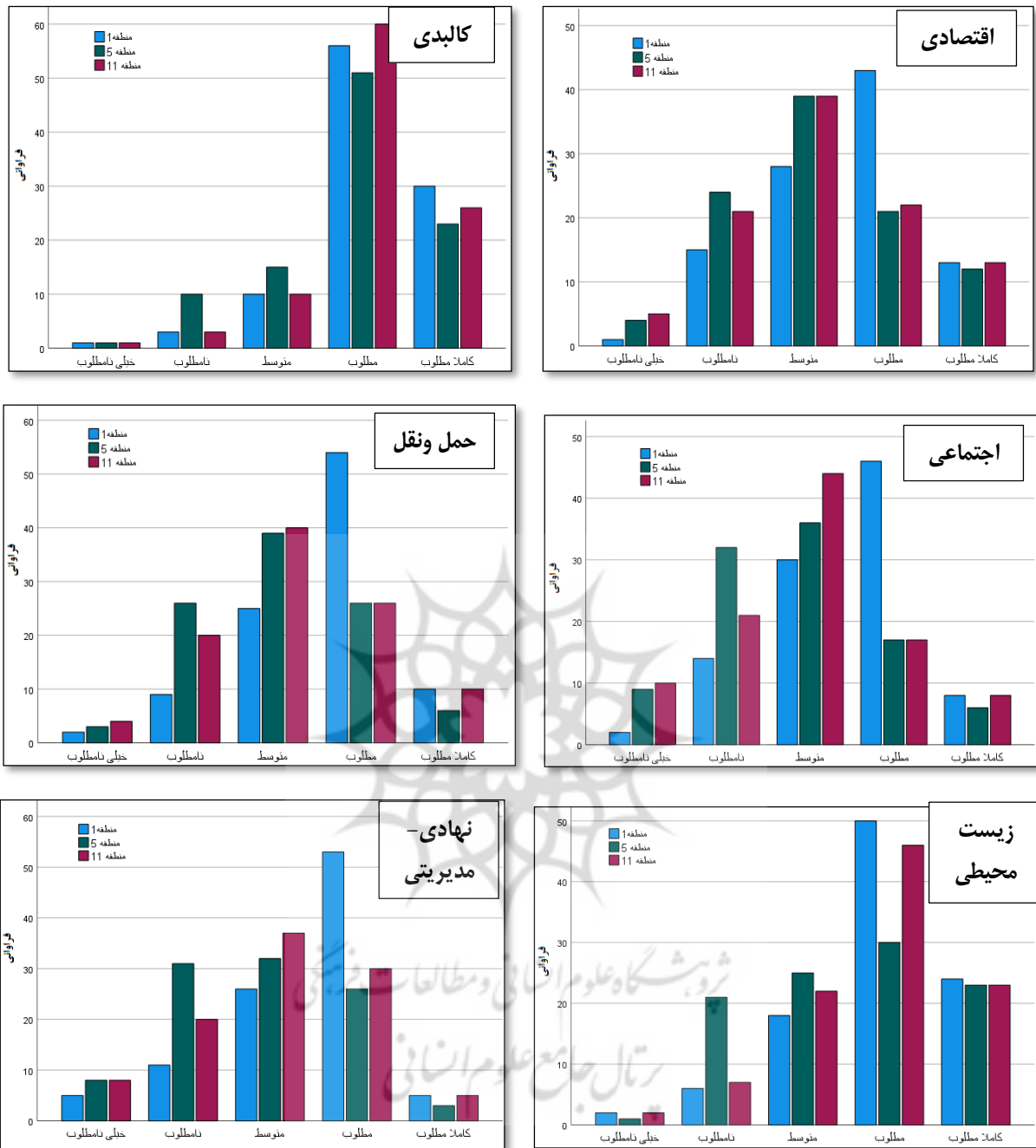
شکل ۲. وضعیت کلی شاخص‌های کیفیت محیط‌شهری در مناطق منتخب شهر مشهد

نقل کیفیت مطلوب‌تری را نسبت به دو منطقه دیگر نشان می‌دهد. منطقه ۱ کیفیت اجتماعی مطلوب‌تری را نسبت به دو منطقه دیگر نشان می‌دهد، منطقه ۱ در شاخص نهادی-مدیریتی کیفیت محیط شهری مطلوب‌تری را نسبت به دو منطقه دیگر نشان می‌دهد، منطقه ۱ کیفیت محیط‌زیست مطلوب‌تری را نسبت به دو منطقه دیگر نشان می‌دهد.

مقایسه شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد، بر اساس جدول (۴) و شکل (۳) در مجموعه نظر می‌رسد که کیفیت کالبدی در اکثر مناطق در سطح مطلوب تا کاملاً مطلوب ارزیابی شده است. کیفیت اقتصادی در هر سه منطقه در سطح متوسطی قرار دارد. کیفیت حمل‌ونقل به طور مساوی در بین مناطق توزیع نشده است. منطقه ۱۱ در حمل و

جدول ۴. مقایسه شاخص‌های کیفیت محیط شهری شهر مشهد به تفکیک مناطق منتخب

کل	زیست محیطی	نهادی-مدیریتی	اجتماعی	حمل و نقل	اقتصادی	کالبدی	شاخص منطقه	
							وضعیت	مقیاس
۱۳	۲	۵	۲	۲	۱	۱	خیلی نامطلوب (۱)	۱
۵۸	۶	۱۱	۱۴	۹	۱۵	۳	نامطلوب (۲)	
۱۳۷	۱۸	۲۶	۳۰	۲۵	۲۸	۱۰	متوسط (۳)	
۳۰۲	۵۰	۵۳	۴۶	۵۴	۴۳	۵۶	مطلوب (۴)	
۹۰	۲۴	۵	۸	۱۰	۱۳	۳۰	کاملاً مطلوب (۵)	
۲۶	۱	۸	۹	۳	۴	۱	خیلی نامطلوب (۱)	۵
۱۴۴	۲۱	۳۱	۳۲	۲۶	۲۴	۱۰	نامطلوب (۲)	
۱۸۶	۲۵	۳۲	۳۶	۳۹	۳۹	۱۵	متوسط (۳)	
۱۷۱	۳۰	۲۶	۱۷	۲۶	۲۱	۵۱	مطلوب (۴)	
۷۳	۲۳	۳	۶	۶	۱۲	۲۳	کاملاً مطلوب (۵)	
۳۰	۲	۸	۱۰	۴	۵	۱	خیلی نامطلوب (۱)	۱۱
۹۲	۷	۲۰	۲۱	۲۰	۲۱	۳	نامطلوب (۲)	
۱۹۲	۲۲	۳۷	۴۴	۴۰	۳۹	۱۰	متوسط (۳)	
۲۰۱	۴۶	۳۰	۱۷	۲۶	۲۲	۶۰	مطلوب (۴)	
۸۵	۲۳	۵	۸	۱۰	۱۳	۲۶	کاملاً مطلوب (۵)	

شکل ۳. مقایسه شاخص‌های کیفیت محیط شهر مشهد از نظر پرسش شوندگان به تفکیک مناطق منتخب از ابعاد مختلف

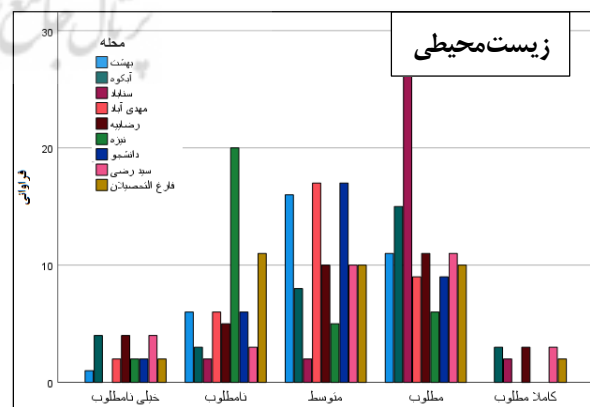
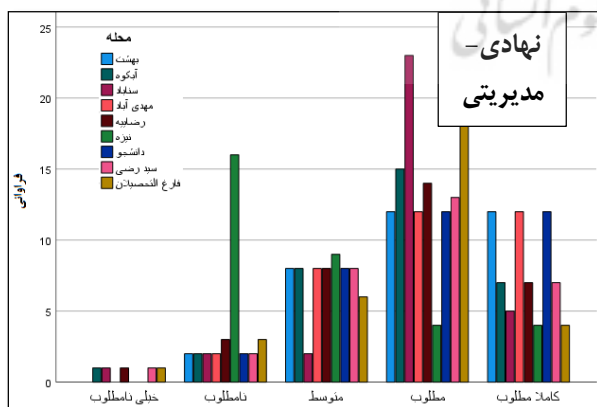
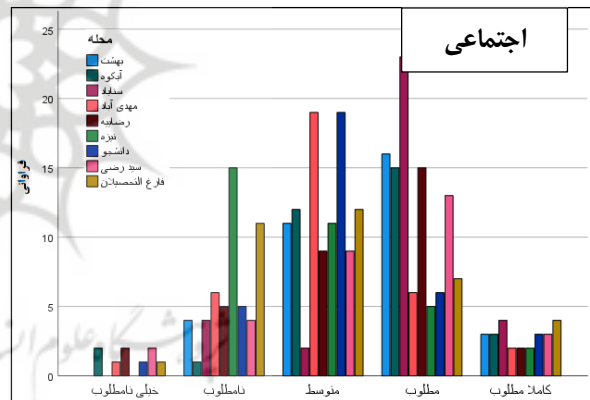
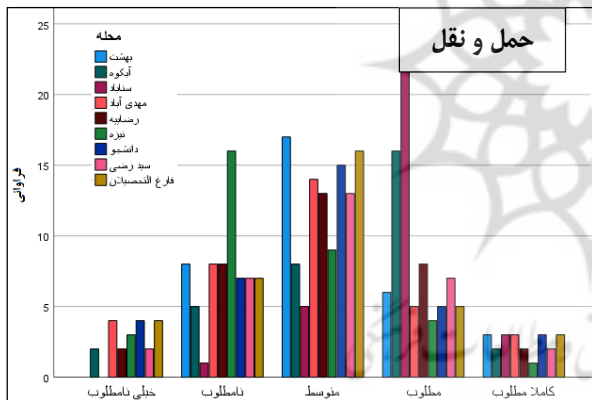
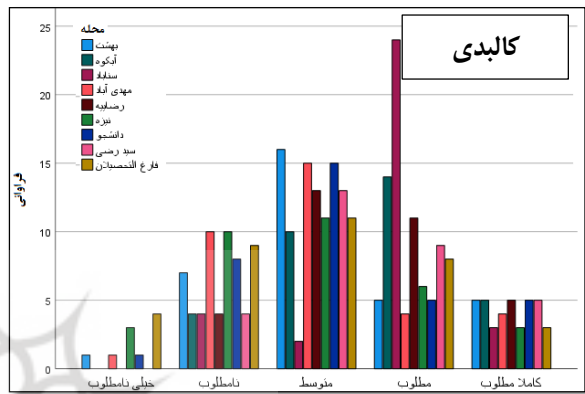
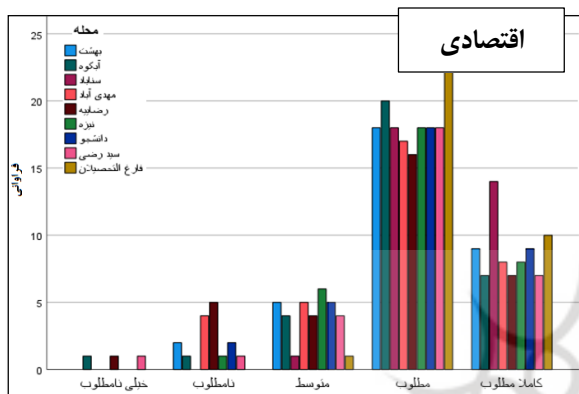
به مقادیر جدول و شکل مورد اشاره نشان از نابرابری از برخورداری در شاخص‌های مختلف کیفیت محیط شهری در ابعاد مختلف دارد.

مقایسه شاخص‌های کیفیت محیط شهری محله‌ها در مناطق منتخب شهر مشهد در جدول (۵) و شکل (۴) شاخص کیفیت کالبدی محله‌ها را در سه منطقه منتخب نشان می‌دهد. با نگاهی

جدول ۵. مقایسه شاخص‌های کیفیت محیط شهری محله‌ها در مناطق منتخب شهر مشهد

کیفیت کالبدی	منطقه یازده			منطقه پنج			منطقه یک			وضعیت محله
	بهشت	آبکوه	سناباد	مهدی آباد	رضاییه	نیزه	دانشجو	سید رضی	فارغ التحصیلان	
کیفیت کالبدی	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	خیلی نامطلوب
	۲	۱	۰	۴	۵	۱	۲	۱	۰	نامطلوب
	۵	۴	۱	۵	۴	۶	۵	۴	۱	متوسط
	۱۸	۲۰	۱۸	۱۷	۱۶	۱۸	۱۸	۱۸	۲۴	مطلوب
	۹	۷	۱۴	۸	۷	۸	۹	۷	۱۰	کاملاً مطلوب
کیفیت اقتصادی	بهشت	آبکوه	سناباد	مهدی آباد	رضاییه	نیزه	دانشجو	سید رضی	فارغ التحصیلان	وضعیت محله
	۱	۰	۰	۱	۰	۳	۱	۰	۴	خیلی نامطلوب
	۷	۴	۴	۱۰	۴	۱۰	۸	۴	۹	نامطلوب
	۱۶	۱۰	۲	۱۵	۱۳	۱۱	۱۵	۱۳	۱۱	متوسط
	۵	۱۴	۲۴	۴	۱۱	۶	۵	۹	۸	مطلوب
	۵	۵	۳	۴	۵	۳	۵	۵	۳	کاملاً مطلوب
کیفیت حمل و نقل	بهشت	آبکوه	سناباد	مهدی آباد	رضاییه	نیزه	دانشجو	سید رضی	فارغ التحصیلان	وضعیت محله
	۰	۲	۰	۱	۲	۱	۲	۱	۹	خیلی نامطلوب
	۴	۱	۴	۶	۵	۵	۴	۱۱	۵۵	نامطلوب
	۱۱	۱۲	۲	۱۹	۹	۱۹	۹	۱۲	۱۰۴	متوسط
	۱۶	۱۵	۲۳	۶	۱۵	۶	۱۳	۷	۱۰۶	مطلوب
	۳	۳	۴	۲	۲	۳	۳	۴	۲۶	کاملاً مطلوب
کیفیت اجتماعی	بهشت	آبکوه	سناباد	مهدی آباد	رضاییه	نیزه	دانشجو	سید رضی	فارغ التحصیلان	وضعیت محله
	۰	۲	۰	۴	۲	۳	۴	۲	۴	خیلی نامطلوب
	۸	۵	۱	۸	۸	۱۶	۷	۷	۷	نامطلوب
	۱۷	۸	۵	۱۴	۱۳	۹	۱۵	۱۳	۱۶	متوسط
	۶	۱۶	۲۴	۵	۸	۴	۵	۷	۵	مطلوب
	۳	۲	۳	۳	۲	۱	۳	۲	۳	کاملاً مطلوب
کیفیت نهادی - مدیریتی	بهشت	آبکوه	سناباد	مهدی آباد	رضاییه	نیزه	دانشجو	سید رضی	فارغ التحصیلان	وضعیت محله
	۱	۴	۰	۲	۴	۲	۲	۴	۲	خیلی نامطلوب
	۶	۳	۲	۶	۵	۲۰	۶	۳	۱۱	نامطلوب
	۱۶	۸	۲	۱۷	۱۰	۵	۱۷	۱۰	۱۰	متوسط
	۱۱	۱۵	۲۷	۹	۱۱	۶	۹	۱۱	۱۰	مطلوب
	۰	۳	۲	۰	۳	۰	۰	۳	۲	کاملاً مطلوب
کیفیت	بهشت	آبکوه	سناباد	مهدی آباد	رضاییه	نیزه	دانشجو	سید رضی	فارغ التحصیلان	وضعیت محله

التحصیلان										زیست محیطی
خیلی نامطلوب	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۵
نامطلوب	۳	۲	۲	۲	۳	۱۶	۲	۲	۳	۳۴
متوسط	۶	۸	۲	۸	۸	۹	۸	۸	۶	۶۵
مطلوب	۲۱	۱۳	۲۳	۱۲	۱۴	۴	۱۲	۱۳	۲۱	۱۲۶
کاملا مطلوب	۴	۷	۵	۱۲	۷	۴	۱۲	۷	۴	۷۰
جمع	۳۵	۳۱	۳۳	۳۴	۳۴	۳۳	۳۴	۳۱	۳۵	۳۰۰

شکل ۴. مقایسه شاخص‌های کیفیت محیط شهری محله‌ها در مناطق منتخب شهر مشهد از ابعاد مختلف

بیانگر این نکته است که میانگین برابر یا کمتر از ۳ است و آزمون مقابل یا محقق بیان می‌کند که مقدار میانگین بیشتر از ۳ است. به تناسب آنچه در قسمت یافته‌های توصیفی برای شاخص‌ها در ابعاد مختلف بیان شد، اگر درصد پاسخ‌ها بیشتر از ۵۰ درصد برای زیاد و خیلی زیاد یا مطلوب و خیلی مطلوب باشد، می‌توان بیان داشت که با ۹۵ درصد اطمینان، فرض صفر رد شده و فرض مقابل مورد تأیید است. در شاخص‌هایی که معنی‌داری کمتر از پنج صدم است) فرض صفر می‌تواند رد شود (جدول ۶).

در ادامه برای پاسخ به سوال اصلی تحقیق بر اساس مبانی نظری تحقیق، در مورد نابرابری در برخورداری در شاخص‌های مختلف کیفیت محیط شهری در مناطق و محله‌های مختلف کلانشهر مشهد، از آزمون‌های آماری استفاده شد. در آزمون میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری، وضعیت گویه‌ها و شاخص‌های مورد استفاده در طیف لیکرت ارزش گذاری شده از آزمون تی استیودنت برای میانگین تک نمونه‌ای با اندازه آزمون ۳ استفاده شده است. فرض صفر آزمون

جدول ۶. آزمون میانگین تی تک نمونه‌ای برای توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری

One-Sample Test						شاخص
t Test Value =					t	
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	Sig.	df		
Upper	Lower					
۱/۱۰۴۱	۰/۹۱۵۹	۱/۰۱	۰/۰۰۰	۲۹۹	۲۱/۱۲۹	حوزه کالبدی
۰/۳۹۰۱	۰/۱۵۶۶	۰/۲۷۳	۰/۰۰۰	۲۹۹	۴/۶۰۸	حوزه اقتصادی
۰/۳۹۲۷	۰/۱۷۴	۰/۲۸۳	۰/۰۰۰	۲۹۹	۵/۰۹۹	حوزه حمل و نقل
۰/۱۶۷۲	-۰/۰۶۷۲	۰/۰۵	۰/۴۰۲	۲۹۹	۰/۹۳۹	حوزه اجتماعی
۰/۲۱۷۹	-۰/۰۱۱۲	۰/۱۰۳	۰/۰۷۷	۲۹۹	۱/۷۷۶	حوزه مدیریتی-نهادی
۰/۸۵۳۰	۰/۶۲۷	۰/۷۴	۰/۰۰۰	۲۹۹	۱۲/۸۸۸	حوزه زیست محیطی
۰/۴۸۱۳	۰/۳۳۸۷	۰/۴۱	۰/۰۰۰	۲۹۹	۱۱/۳۲۲	کیفیت محیط شهری

و فرض مقابل یا محقق بیانگر تفاوت میانگین در حداقل دو منطقه یا دو محله است. در شاخص‌هایی که معنی‌داری کمتر از پنج صدم است، فرض صفر می‌تواند رد شود. یافته‌های این آزمون در مورد توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق و محله‌ها در جداول (۷) و (۸) نشان داده شده است. همانطور که مشخص است فقط در شاخص‌های کالبدی تفاوت معناداری بین منطقه‌ها وجود ندارد و فرض صفر رد نشده است.

در آزمون آنالیز واریانس تفاوت میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق و محله‌ها نیز که یکی از فرضیه‌های تحقیق در خصوص تفاوت کیفیت محیط شهری در مناطق شهری است. آزمون این فرضیه از آنالیز واریانس یک طرفه (ANOVA) استفاده شد. در این آزمون فرض صفر، بیان‌کننده برابری میانگین کیفیت محیط شهری در مناطق و محله‌ها است

جدول ۷. آزمون آنالیز واریانس برای تفاوت میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب شهر مشهد

ANOVA						
Sig.	F	Mean Square	df	Sum of Squares	تفاوت	شاخص
۰/۰۵۷	۲/۸۹۵	۱/۹۶	۲	۳/۹۲	بین مناطق	حوزه کالبدی
		۰/۶۷۷	۲۹۷	۲۰۱/۰۵	درون مناطق	
			۲۹۹	۲۰۴/۹۷	کل	
۰/۰۱۲	۴/۴۶۲	۴/۶۰۳	۲	۹/۲۰۷	بین مناطق	حوزه اقتصادی
		۱/۰۳۲	۲۹۷	۳۰۶/۳۸	درون مناطق	
			۲۹۹	۳۱۵/۵۸۷	کل	

حوزه حمل و نقل	بین مناطق	۱۶/۷۲۷	۲	۸/۳۶۳	۹/۵۴۷	۰/۰۰۰
	درون مناطق	۲۶۰/۱۹	۲۹۷	۰/۸۷۶		
	کل	۲۷۶/۹۱۷	۲۹۹			
حوزه اجتماعی	بین مناطق	۲۳/۶۶	۲	۱۱/۸۳	۱۱/۹۲۷	۰/۰۰۰
	درون مناطق	۲۹۴/۵۹	۲۹۷	۰/۹۹۲		
	کل	۳۱۸/۲۵	۲۹۹			
حوزه نهادی-مدیریتی	بین مناطق	۱۶/۸۴۷	۲	۸/۴۲۳	۸/۷۱۸	۰/۰۰۰
	درون مناطق	۲۸۶/۹۵	۲۹۷	۰/۹۶۶		
	کل	۳۰۳/۷۹۷	۲۹۹			
حوزه زیست محیطی	بین مناطق	۶/۸۶	۲	۳/۴۳	۳/۵۲۷	۰/۰۳۱
	درون مناطق	۲۸۸/۸۶	۲۹۷	۰/۹۷۳		
	کل	۲۹۵/۷۲	۲۹۹			
کیفیت محیط شهری	بین مناطق	۱۰/۹۶۱	۲	۵/۴۸	۱۵/۲۵۹	۰/۰۰۰
	درون مناطق	۱۰۶/۶۶۵	۲۹۷	۰/۳۵۹		
	کل	۱۱۷/۶۲۶	۲۹۹			

جدول ۸. آزمون آنالیز واریانس برای تفاوت میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در محله‌های منتخب شهر مشهد

ANOVA						
Sig.	F	Mean Square	df	Sum of Squares	تفاوت	شاخص
۰/۰۳۲	۲/۱۴۶	بین محله‌ها	۸	۱۱/۴۲۱	بین محله‌ها	حوزه کالبدی
		درون محله‌ها	۲۹۱	۱۹۳/۵۴۹	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۲۰۴/۹۷	کل	
۰/۰۰۰	۳/۳۶۵	بین محله‌ها	۸	۲۸/۷۴۴	بین محله‌ها	حوزه اقتصادی
		درون محله‌ها	۲۹۱	۲۸۶/۸۴۲	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۳۱۵/۵۸۷	کل	
۰/۰۰۱	۳/۴۹۷	بین محله‌ها	۸	۲۴/۲۸۶	بین محله‌ها	حوزه حمل و نقل
		درون محله‌ها	۲۹۱	۲۵۲/۶۳	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۲۷۶/۹۱۷	کل	
۰/۰۰۰	۴/۹۷۵	بین محله‌ها	۸	۳۸/۲۹۳	بین محله‌ها	حوزه اجتماعی
		درون محله‌ها	۲۹۱	۲۷۹/۹۵۷	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۳۱۸/۲۵	کل	
۰/۰۰۰	۵/۰۶۴	بین محله‌ها	۸	۳۷/۱۲۸	بین محله‌ها	حوزه نهادی و مدیریتی
		درون محله‌ها	۲۹۱	۲۶۶/۶۶۸	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۳۰۳/۷۹۷	کل	
۰/۰۰۰	۴/۴۴۲	بین محله‌ها	۸	۳۲/۱۸۱	بین محله‌ها	حوزه زیست محیطی
		درون محله‌ها	۲۹۱	۲۶۳/۵۳۹	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۲۹۵/۷۲	کل	
۰/۰۰۰	۷/۰۹۵	بین محله‌ها	۸	۱۹/۱۹۸	بین محله‌ها	کیفیت محیط شهری
		درون محله‌ها	۲۹۱	۹۸/۴۲۷	درون محله‌ها	
		کل	۲۹۹	۱۱۷/۶۲۶	کل	

منطقه‌ای که معنی‌داری کمتر از پنج صدم است، فرض صفر می‌تواند رد شود. یافته‌های این آزمون در مورد توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق و محله‌ها در جداول (۹) و (۱۰) نشان داده شده است.

پس از تایید فرض مقابل مبنی بر وجود تفاوت معنی دار بین میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق و محله‌ها، برای مشخص شدن منطقه‌ها و محله‌ها متفاوت با هم، از یکی از آزمون‌های تعقیبی مقایسه‌های چندگانه (LSD) یا حداقل اختلاف معنی دار) استفاده شده است. در مقایسه دو

جدول ۹. آزمون مقایسه‌های چندگانه برای تفاوت میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در مناطق منتخب مشهد

Multiple Comparisons						
LSD						
95% Confidence Interval		Sig.	Std. Error	Mean Difference (I-J)	منطقه (J)	منطقه (I)
Upper Bound	Lower Bound					
۰/۶۲۸۵	۰/۲۹۴۹	۰/۰۰۰	۰/۰۹۴۷۵	۰/۴۶۱۶۷*	منطقه ۵	منطقه ۱
۰/۴۶۵۱	۰/۱۳۱۵	۰/۰۰۰	۰/۰۹۴۷۵	۰/۲۹۸۳۳*	منطقه ۱۱	
-۰/۲۹۴۹	-۰/۶۲۸۵	۰/۰۰۰	۰/۰۹۴۷۵	-۰/۴۶۱۶۷*	منطقه ۱	منطقه ۵
۰/۰۰۳۵	-۰/۳۳۰۱	۰/۰۵۵	۰/۰۹۴۷۵	-۰/۱۶۳۳۳	منطقه ۱۱	
-۰/۱۳۱۵	-۰/۴۶۵۱	۰/۰۰۰	۰/۰۹۴۷۵	-۰/۲۹۸۳۳*	منطقه ۱	منطقه ۱۱
۰/۳۳۰۱	-۰/۰۰۳۵	۰/۰۵۵	۰/۰۹۴۷۵	۰/۱۶۳۳۳	منطقه ۵	

جدول ۱۰. آزمون مقایسه‌های چندگانه برای تفاوت میانگین توزیع شاخص‌های کیفیت محیط شهری در محله‌ها

Multiple Comparisons						
LSD						
95% Confidence Interval		Sig.	Std. Error	Mean Difference (I-J)	محله سکونت (J)	محله سکونت (I)
Upper Bound	Lower Bound					
-۰/۱۷۴۴	-۰/۷۳۳۸	۰/۰۰۲	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۴۵۴۱*	سناباد	بهشت
۰/۸۴۰۸	۰/۲۸۱۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۲۱۲	۰/۵۶۱۰۵*	نیزه	
-۰/۰۸۶۹	-۰/۶۵۰۵	۰/۰۱۱	۰/۱۴۳۱۸	-۰/۳۶۸۶۹*	سناباد	آبکوه
۰/۵۶۱۲	۰/۰۰۱۸	۰/۰۴۹	۰/۱۴۲۱۲	۰/۲۸۱۴۹*	مهدی آباد	
۰/۹۲۸۳	۰/۳۶۴۷	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳۱۸	۰/۶۴۶۴۶*	نیزه	سناباد
۰/۷۳۳۸	۰/۱۷۴۴	۰/۰۰۲	۰/۱۴۲۱۲	۰/۴۵۴۱*	بهشت	
۰/۶۵۰۵	۰/۰۸۶۹	۰/۰۱۱	۰/۱۴۳۱۸	۰/۳۶۸۶۸*	آبکوه	
۰/۹۲۹۹	۰/۳۷۰۵	۰/۰۰۰	۰/۱۴۲۱۲	۰/۶۵۰۱۸*	مهدی آباد	
۰/۸۳۲۳	۰/۲۶۸۷	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳۱۸	۰/۵۵۰۵۱*	رضاییه	
۱/۲۹۶۹	۰/۷۳۳۴	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳۱۸	۱/۰۱۵۱۵	نیزه	
۰/۸۶۱۳	۰/۳۰۱۵	۰/۰۰۰	۰/۱۴۲۱۲	۰/۵۸۱۵۵	دانشجو	
۰/۷۷۴۱	۰/۲۰۱۵	۰/۰۰۱	۰/۱۴۵۴۷	۰/۴۸۷۷۸	سید رضی	
۰/۹۲۱۹	۰/۳۶۶۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۱۱۲	۰/۶۴۴۱۶	فارغ التحصیلان	
-۰/۰۰۱۸	-۰/۵۶۱۲	۰/۰۴۹	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۲۸۱۴۶	آبکوه	
-۰/۳۷۰۵	-۰/۹۲۹۹	۰/۰۰۰	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۶۵۰۱۸	سناباد	
۰/۶۴۴۷	۰/۰۹۵۳	۰/۰۱۱	۰/۱۴۲۱۲	۰/۳۶۴۹۷	نیزه	

-۰/۲۶۸۷	-۰/۸۳۲۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳۱۸	-۰/۵۵۰۵۱	سناباد	رضاییه	
۰/۷۴۶۴	۰/۱۸۲۹	۰/۰۰۱	۰/۱۴۳۱۸	-۰/۴۶۴۶۵	نیزه		
-۰/۲۸۱۳	-۰/۸۴۰۸	۰/۰۰۰	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۵۶۱۰۵	بهشت	نیزه	
-۰/۳۶۴۷	-۰/۹۲۸۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳۱۸	-۰/۶۴۶۴۶	آبکوه		
-۰/۷۳۳۴	-۱/۲۹۶۹	۰/۰۰۰	۰/۱۴۳۱۸	-۰/۰۱۵۱۵	سناباد		
-۰/۰۸۵۳	-۰/۶۴۴۷	۰/۰۱۱	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۳۶۴۹۷	مهدی آباد		
-۰/۱۸۲۹	-۰/۷۴۶۴	۰/۰۰۱	۰/۱۴۳۱۸	-۰/۴۶۴۶۵	رضاییه		
-۰/۱۵۳۹	-۰/۷۱۳۳	۰/۰۰۲	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۴۳۳۶	دانشجو		
-۰/۲۴۱۱	-۰/۸۱۳۷	۰/۰۰۰	۰/۱۴۵۴۷	-۰/۵۲۷۳۷	سید رضی		
-۰/۰۹۳۳	-۰/۶۴۸۷	۰/۰۰۹	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۳۷۱	فارغ التحصیلان		
-۰/۳۰۱۸	-۰/۸۶۱۳	۰/۰۰۰	۰/۱۴۲۱۲	-۰/۵۸۱۵۵	سناباد		دانشجو
۰/۷۱۳۳	۰/۱۵۳۹	۰/۰۰۲	۰/۱۴۲۱۲	۰/۴۳۳۶	نیزه		
-۰/۲۰۱۵	-۰/۷۷۴۱	۰/۰۰۱	۰/۱۴۵۴۷	-۰/۴۸۷۷۸	سناباد	سید رضی	
۰/۸۱۳۷	۰/۲۴۱۱	۰/۰۰۰	۰/۱۴۵۴۷	۰/۵۳۷۳۷	نیزه		
-۰/۳۶۶۴	-۰/۹۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۱۴۱۱۲	-۰/۶۴۴۱۶	سناباد	فارغ التحصیلان	
۰/۶۴۸۷	۰/۰۹۳۳	۰/۰۰۹	۰/۱۴۱۱۲	۰/۳۷۱	نیزه		

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

بحث و نتیجه گیری

این مطالعه بر اهمیت توجه به تنوع‌های منطقه‌ای و محله‌ها در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری شهری تأکید می‌کند. یافته‌ها بر اساس خروجی جداول نمودارها نشان می‌دهد که برای رسیدگی به چالش‌ها و فرصت‌های خاص با هر ناحیه، مداخلات متناسب لازم است. به عنوان مثال، منطقه ۵ ممکن است به تلاش‌های هدفمند برای بهبود کیفیت محیط زیست نیاز داشته باشد، در حالی که منطقه ۱۱ ممکن است لازم باشد بر افزایش فرصت‌های اقتصادی تمرکز کند. تحقیقات بیشتر برای بررسی عوامل زمینه‌ای که به تنوع مشاهده شده در شاخص‌های کیفیت در بین نواحی کمک می‌کنند، مورد نیاز است. این امر می‌تواند شامل بررسی ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی، عوامل جمعیتی و الگوهای تاریخی توسعه باشد.

• **توزیع فضایی نابرابر:** شاخص‌های کیفیت زندگی در بین مناطق مختلف شهری یکسان توزیع نشده است. برخی از مناطق در اکثر شاخص‌ها عملکرد بهتری دارند، در حالی که برخی دیگر در مجموع کیفیت زندگی پایین‌تری را تجربه می‌کنند. این نابرابری‌های فضایی چالشی برای برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و متخصصان توسعه جامعه است که برای ارتقای کیفیت زندگی

برای همه ساکنان تلاش می‌کنند.

• **نیاز به مداخلات هدفمند:** درک توزیع فضایی کیفیت زندگی برای طراحی مداخلات هدفمند که به چالش‌ها و فرصت‌های منحصر به فرد هر منطقه رسیدگی می‌کند، ضروری است. یک رویکرد واحد برای همه مناسب نیست و برنامه‌ها باید متناسب با نیازها و شرایط خاص هر منطقه باشد.

• **نقش داده‌ها و تجزیه و تحلیل:** استفاده از داده‌ها و تجزیه و تحلیل فضایی برای درک بهتر توزیع کیفیت زندگی و شناسایی مناطق محروم می‌تواند به برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و متخصصان توسعه جامعه در تخصیص منابع به طور کارآمدتر و ارزیابی اثربخشی برنامه‌ها و ابتکارات کمک کند.

• **نیاز به رویکردهای جامع و بلندمدت:** ارتقای کیفیت زندگی در مناطق شهری نیازمند رویکردهای جامع و بلندمدت است که به عوامل مختلفی از جمله کیفیت مسکن، فرصت‌های اقتصادی، دسترسی به خدمات، زیرساخت‌ها، محیط زیست و مشارکت مدنی می‌پردازد.

در ادامه پیشنهادها کاربردی برای کاهش نابرابری‌های فضایی و ارتقای کیفیت زندگی برای همه ساکنان قابل توجه است.

- ارتقای حکمروایی خوب و شفافیت در فرآیندهای تخصیص منابع و اجرای برنامه‌ها برای اطمینان از پاسخگویی و عدالت.
- ایجاد چارچوب‌های همکاری بین‌بخشی بین سطوح مختلف دولت، سازمان‌های غیردولتی، بخش خصوصی و جامعه مدنی برای رسیدگی به چالش‌های نابرابری‌های فضایی به طور جامع و پایدار.
- تشویق تبادل دانش، تجربیات و بهترین شیوه‌ها بین ذی‌نفعان مختلف برای ارتقای اثربخشی مداخلات.
- ادغام ملاحظات عدالت اجتماعی و برابری در تمام سیاست‌ها و برنامه‌های مربوط به توسعه شهری.
- اتخاذ رویکردهای جامع و بلندمدت که به منظور رفع علل اصلی نابرابری‌ها مانند تبعیض، فقر و محرومیت.
- رصد و ارزیابی مستمر برنامه‌ها و مداخلات برای سنجش اثربخشی آن‌ها در کاهش نابرابری‌های فضایی و ارتقای کیفیت زندگی.
- جمع‌آوری و تحلیل داده‌های دقیق و به روز در مورد توزیع فضایی شاخص‌های کیفیت زندگی، علل نابرابری‌ها و اثرات آن بر ساکنان.
- استفاده از یافته‌های تحقیقاتی برای اطلاع‌رسانی به فرآیند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری
- افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اساسی مانند مسکن، آموزش، مراقبت‌های بهداشتی، حمل‌ونقل و فضاهای عمومی در مناطق کم‌برخوردار.
- توسعه برنامه‌های حمایتی برای تسهیل دسترسی ساکنان کم‌درآمد به خدمات اساسی مانند مسکن مقرون به صرفه، مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت و آموزش مناسب.
- استفاده از فناوری‌های نوین برای ارائه خدمات به طور کارآمدتر و مقرون به صرفه‌تر به ساکنان مناطق دور افتاده و کم‌برخوردار.
- ایجاد بسترهای مناسب برای گفتگو و تبادل نظر بین ذی‌نفعان مختلف در مورد چالش‌ها و راه‌حل‌های مربوط به کیفیت زندگی در مناطق شهری.

References

- Anamoradnejad, D. B. , Divsalar, D. and Mirabi, S. (2016). A Survey on The Measurement of Citizens' Satisfaction in The Life Quality Case Study: Qaemshahr. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 6(20), 95-108. doi: 10.22111/gaij.2016.2694. [In Persian]
- Asadi, Y. , Jelokhani-Niaraki, M. and Ezimand, K. (2020). Evaluation of environmental quality of urban life by spatial multi criteria analysis (case study: region 6 of Tehran). *Human Geography Research*, 52(1), 367-383. doi: 10.22059/jhgr.2020.288508.1008003. [In Persian]
- Bagherian, K. , Hosseini, S. H. and Salmani Moghadam, M. (2023). Spatial Differences of Quality of Life in Urban Tissues of Nowshahr, Iran. *Journal of Social Continuity and Change (JSCC)*, 2(1), 129-150. doi: 10.22034/jssc.2022.2769. [In Persian]
- Bedi, C.; Kansal, A & Mukheibir, P. (2023) A conceptual framework for the assessment of and the transition to liveable, sustainable and equitable cities. *Environmental Science & Policy*, Vol. 140, 134-145.
- Chen , Y., Ren, X., Xu, X., Wang, R. & Xu, Y. (2023) Evaluation of Living Environment Quality in Urban Residential Areas under the Concept of Urban Renewal—A Case Study of Binjiang District, Hangzhou, China. *Sustainability*, 15, 14104. <https://doi.org/10.3390/su151914104>.
- Fasihi, H. (2020). Evaluating Quality of Urban Life Environment in Baghershar, Tehran. *Journal of Urban Ecology Researches*, 11(21), 77-90. doi: 10.30473/grup.2020.7473. [In Persian]
- Fleury-Bahi, G.; Pol, E, & Navarro, O. (2017) *Handbook of Environmental Psychology and Quality of Life Research*. Springer International Publishing Switzerland.
- Ghazi Mirsaeed, S. M. , Talei, M. , Abolhasani, S. and Alishah, E. (2021). The Evaluation of Objective and Subjective Indicators in Order to assess the Quality of Life in Inner Urban Neighborhoods (Case Study: Semnan City). *Physical Social Planning*, 8(2), 29-44.

- doi: 10.30473/psp.2021.51871.2277. [In Persian]
- Jajarmi, K. & Kalkateh, E. (2006). Measuring the Quality of Life Indices in City According Citizens (Case Study: Gonbad Qabous). *Geography and Development*, 4(8), 5-18. doi: 10.22111/gdj.2006.3783. [In Persian]
- Javanbakht, M. , Kiavarz Moghaddam, M. , Neisany Samani, N. , Zebardast, L. & Darvishi Bolorani, A. (2019). Spatio-Temporal Modelling of the Urban Environment Quality. *Human Geography Research*, 51(1), 229-247. doi: 10.22059/jhgr.2018.249566.1007615. [In Persian]
- Haj Yousefi, A. (2001). Regional Planning in Iran from the Beginning to the 1970s, *Urban Management Quarterly*, No. 6. 4-17. [In Persian]
- Land, K. C., Michalos, A. C. & Sirgy, M. J. (2012) *Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research*. Springer Science+Business Media B.V.
- Kouchaki, S. A. , Ameri Siahooee, H. , Rahmani, A. and bahrani, H. (2023). Measuring The Level Of Satisfaction Of Citizens With The Environmental Quality Of The Open Space Of Residential Complexes(Case study: Gorgan City). *Peripheral Urban Spaces Development*, 5(2), 161-180. doi: 10.22034/jpusd.2023.384380.1262. [In Persian]
- Marans, R. W. (2015) Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities. *Habitat International*. 45 (Part 1) 47-52
- Marans, R. W. (2012) Quality of Urban Life Studies: An Overview and Implications for Environment-Behaviour Research . *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 35, 9 – 22.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812003709>
- Marans, R. W. & Stimson, R. J. (2011) *Investigating Quality of Urban Life; Theory, Methods, and Empirical Research*. Springer Nature.
- Mashhad Municipality (2023) *Spatial Data Infrastructure System*. SDI.Mashhad.ir
- Mashhad Municipality (2016) Research report "Identifying urban damages and anomalies in Mashhad by urban neighborhoods." Conducted by Dr. Hossein Akbari. [In Persian]
- Mikkelsen, C. A., Linares, S. & Velázquez, G. A. (2023) *Quality of Life in Argentina; Maps, Indexes and Regional Analysis from 2010*. Springer Nature Switzerland AG.
- MohammadEbrahimi, M. and Oshnooei Nooshabadi, A. (2022). Prioritization of the Elements Affecting Urban Environmental Quality in Shiraz. *Spatial Planning*, 12(3), 47-66. doi: 10.22108/sppl.2022.125087.1534. [In Persian]
- Muralidharan, K.(2021) *Sustainable Development and Quality of Life; Through Lean, Green and Clean Concepts*. Springer Singapore.
- Nazmfar H, Eshghi A, Alavi S. (2018) Evaluating the quality of the urban residential environment(Case Study: urban settlements Ardabil province). *Geographical Space*, 18(63) 1-23. <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-2012-fa.html>. [In Persian]
- Parfectt, M., Gordon, P. (1997) *Planning For urban quality; Urban Design in Towns and Cities*. London: Routledge.
- Pasandideh, Y.; Vadiéh, S. & Saei-Arsi, I. (2021) Evaluating the impact of living environment quality indicators on social health (case study: citizens of Mashhad city). *Geographical Sciences (Applied Geography)*. 17(35), 19-1. <https://sanad.iau.ir/Journal/geographic/Article/918695>.
- Pasandideh, Y.; Vadiéh, S. & Saei-Arsi, . (2023) Identifying the meaning of the quality of living environment affecting social health based on the lived experience of residents of Mashhad city with thematic analysis approach. *Regional Planning*. doi:10.30495/jzpm.2023.30902.4148.

- Preston, K. B., Nagy, J.; Miller, H., DeVries, R., Blue, J. & Crites, J (2020) Measuring Quality of Life in Communities Surrounding Airports. The National Academies Press.
- Sassen, S. (2018). "Cities in a World Economy." SAGE Publications.
- Seif al-Dini, Frank (2002) Fundamentals of Urban Planning. Ayzh Publishing, Tehran. [In Persian]
- Sinha. B. R. K. (2019) Multidimensional Approach to Quality of Life Issues: A Spatial Analysis. Springer Nature.
- UN-Habitat (2020). "World Cities Report". <https://unhabitat.org/wcr/>
- Wesz, J.G.B.; Miron, L.I.G.; Delsante, I.; Tzortzopoulos, P. (2023). Urban Quality of Life: A Systematic Literature Review. Urban Sci. 7, 56. <https://doi.org/10.3390/urbansci7020056>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی